

KNJIŽNE OCENE

Rugelj Janez: Uspešna pot. Partnersko zdravljenje alkoholizma in bolnih odnosov v družini. Rdeči križ Slovenije, Ljubljana 1983. 717 str., cena 650 din. Posamezna poglavja so prispevali še P. Brajša, J. Ramovš, A. Kranjc, T. Zorko, M. Gorjup, M. Markarovič, K. Budič in J. Klobučar.

To je v kratkem času že tretja⁺ piščeva knjiga s področja alkoholizma. Napovedal je že četrto knjigo (Redki zmagovalci), ki naj bi izšla v letu 1984, pripravlja pa še dve knjigi (Porazenci, Vzpon in zaton "moje" škofljice). Glede na dosedanje aktivnost pisca in izredno "živahnost" njegovega dela in prizadevanj, da bi bil vedno boljši in bi tako vedno znova prehitel samega sebe, pa napovedani knjigi skoraj zanesljivo ne bosta zadnji v njegovi plodni dejavnosti.

V vsaki od doslej izdanih knjig je pisec postajal vse bolj zahteven do samega sebe kot terapevta, hkrati pa je povečeval tudi zahteve do svojih zdravljenec in njihovih družinskih članov. Še več. Svojo zahtevnost glede sodelovanja pri zdravljenju alkoholika je razširjal tudi na vedno širše alkoholikovo okolje, zlasti na delovno organizacijo, v kateri je alkoholik postal to, kar je v trenutku, ko se "odloči" za zdravljenje ob delu. Poznavalci njegovega dela so vedno znova presenečeni, kako globoko piščeve terapevtske metode posegajo v človeka alkoholika in v njegovo okolje. Ob tem se postavlja vprašanje, kako daleč gre lahko še razvoj terapevtskih metod v tej smeri. Ali je še sploh mogoče človeka (ne glede na to, ali je to alkoholik ali ne) bolj razstaviti na njegove telesne in duševne sestavine, kot to že dela pisec s svojo metodo zdravljenja alkoholikov? Kje so sploh meje človekove sposobnosti za spreminjanje svojega vedenja in

⁺Dolga pot - vrnitev alkoholika in njegove družine v ustvarjalno življenje (1. izdaja leta 1977, 2. izdaja 1981).

ustvarjanje novih odnosov z okoljem? Kje so meje človekove notranje moči za ustvarjalno sodelovanje z okoljem? Ali so alkoholiki po svoji osebnostni sestavi toliko različni od drugih ljudi nealkoholikov, da je pri njih mogoče posegati globlje v osebnost in bolje usmerjati njihovo prihodnje življenje?

Sodniki, kriminologi, penologi, mladinski pedagogi in številni drugi strokovni delavci se lahko vedno bolj upravičeno sprašujejo, ali ne bi bilo mogoče na podoben način spreminjati in usmerjati vedenja tudi pri drugače odklonskih ljudeh. Ali je poseganje v prestopnikovo osebnost bolj težavno kot v alkoholikovo? Ali poklicna etika na drugih področjih postavlja večje prepreke za tako globoko poseganje v osebnost človeka in spreminjanje njegovega vedenja? Ali morda pri obravnavanju drugih odklonskih ljudi ni dovolj volje, znanja, prizadevnosti in skrbi za vsakega posameznega človeka?

Bolj ko razmišljamo o teh vprašanjih, več jih je. Kdo bo odgovoril nanje, niti ni tako pomembno. Naš namen je samo vzbuditi v delavcih večji občutek odgovornosti za delo z ljudmi, ki so na robu družbe, pa jih družba še sama izriva na rob, namesto da bi poiskala sredstva in pota za njihovo vključevanje v družbeno življenje. Izobčenci se sami nikoli ne morejo vrniti v družbo, vedno jim je treba pomagati. To pa seveda ne pomeni, da ne bi zahtevali od njih, da tudi sami z napornim in trdim delom in prizadevanjem, ki naj kar se da v veliki meri zajame njihove telesne in duševne moči, prispevajo k temu.

Piščeva terapevtska metoda vedno zahteva telesni in duševni napor ne le od zdravljenca, temveč tudi od terapevta. Pisec kot terapevt nikoli ne zahteva ničesar takega od zdravljenca, česar ne bi sam preizkusil ali celo redno opravljal. Zdravljenci ga pri aktivnostih, ki jih od njih zahteva, vidijo v svojih vrstah.

Nasprotno pa prestopniki ("kriminalci") vedno znova ugotavljajo, da krađejo, ubijajo, poneverjajo, goljufajo, se pustijo podkupovati itd. tudi sodniki, miličniki, socialni delavci, vzgojitelji, psihologi, pravniki (na zaporno kazen je bil zaradi sprejemanja podkupnine obsojen pomočnik upravnika enega največjih jugoslovanskih kazenskih poboljševalnih zavodov!). Kriminologi, psihologi, sociologi in drugi si prizadevajo za globlje spoznavanje človeka in vzrokov za njegovo odklonskost, poskušajo različne metode za njegovo spreminjanje, njihova uspešnost pa je še vedno vprašljiva.

Piščeva knjiga, ki je pred nami, pogloblja znanje o alkoholizmu in družinskem zdravljenju le-tega. Čeprav je v prvi vrsti namenjena terapevtom, pa je v svoji zasnovi dosti širša, saj se ukvarja z raznovrstnimi vidiki alkoholizma, zato bo dobrodošla tudi vsem, ki se ukvarjajo s preprečevanjem alkoholizma.

Knjiga je nekaj posebnega že zato, ker pisec prikazuje najprej svoje izkušnje, ki si jih je nabral v trinajstih letih dela z alkoholiki, dodaja pa jim pravšnjo mero teorije. Tako je pred nami neke vrste celota dosedanjih spoznanj o alkoholizmu. Knjiga ima kar 288 naslovov in podnaslovov, kar kaže na izredno razčlenjenost gradiva. To je lahko bralcu v pomoč, lahko pa mu povzroča tudi težave, ko si skuša ustvariti celovit vpogled v obravnavana vprašanja.

Knjiga obsega šest osnovnih in še sklepno poglavje. Pisec nam najprej predstavi nastanek in razvoj sistema kompleksnega socialno-psihiatričnega zdravljenja in rehabilitacije alkoholikov v Sloveniji. Opisani so začetki tega dela v Škofljici (1971-74) in prizadevanja tedanjih zdravljenцев, da bi dokazali, da je alkoholizem v posameznem kraju skrb tamkajšnje družbe in da so za njegovo urejanje poklicani družbenopolitični organi samega kraja. Tako se je javnost ustanavljanja in dela klubov zdravljenih alkoholikov pokazala kot zelo koristna: ljudje so naj-

prej spoznali, da je alkoholike mogoče zdraviti, zdravljeni alkoholiki pa so se z delom v klubih šolali za družbeno rehabilitacijo in izgubili pečat bolnika. S tem pa se je možnost, da jih okolica sprejme kot zdrave, enakopravne državljanke, povečala.

Sledi kratek oris splošnih, medicinskih, psiholoških in socioloških značilnosti alkoholne bolezni. Še zlasti natančni so opisi osebnostne spremenjenosti alkoholika ter sprememb in odklonov v družini alkoholika. Pisec tu zavzame stališče, da človeštvo še ni v tolikšni meri dozorelo, da bi ljudje lahko preživeli svoje življenje brez alkohola. Težko bi brez kritike sprejeli to stališče. Morda bi ga bilo bolje dopolniti tako, da človeštvo še ni v tolikšni meri dozorelo, da bi ljudje lahko preživeli svoje življenje v sožitju z alkoholom. Boj proti alkoholu ne izgleda tako smiselno kot to, da bi bilo treba naučiti ljudi živeti z alkoholom, ki je, in bo verjetno še dolgo ostal del življenjske resničnosti in neizogibni spremljevalec človeka od njegovega rojstva do smrti. V vzročni verigi nastajanja alkoholizma (človek, okolje, alkohol) so vsi členi enako pomembni, zato preveliko poudarjanje samo enega izmed njih (alkohol je kriv za alkoholizem) ni ustrezno in ne učinkovito sredstvo v boju proti alkoholizmu. Napačno uporabljena sredstva pa lahko dosežejo ravno nasprotno učinke od zaželenih.

V tretjem poglavju je pregled konceptov alkoholne bolezni in sistemov zdravljenja alkoholikov ter teoretičnih sistemov, na katerih temelji metoda skupinskega družinskega zdravljenja alkoholikov ob delu. V tem delu je pisec še posebno prepričljiv, ko opisuje alkoholizem v luči splošne teorije sistemov in z vidika odnosne psihodinamike. Pri tem pride njegova sposobnost povezovanja teorije z doživeto prakso do polnega izraza. Pisec zatrjuje, da se alkoholik nikoli ne more spremeniti sam, temveč samo in edinole skupaj s svojo okolico. Vsa tragika alko-

holizma pa je pravzaprav v tem, da se začenja kot poskus uspešnejših odnosov z drugimi, končuje pa se kot popoln porok alkoholikovega sporazumevanja s soljudmi. Alkoholik ostane na koncu vedno sam, brez odnosov in povezav z okolico, saj alkohol tisto, čemur sprva služi, kasneje sistematično uniči. Značilna je piščeva zahteva, da je poleg abstinence alkoholika potrebno doseči tudi abstinenco njegove okolice, še več, abstinirati mora tudi terapevt. Pisec to zahtevo utemeljuje z odnosno psihodinamiko. Lahko je res tako, kot pravi pisec. Toda načelno in praktično se nam postavlja vprašanje, kako uresničiti tako zahtevo v čisto vsakdanjem zdravstvu ali socialnem delu, kjer se kot terapevti pojavljajo čisto navadni zdravniki ali socialni delavci, ki so vpeti v navade in razvade prevladujoče kulture, v katero sodi tudi uživanje alkohola. Strokovnjaki - alkohologi so poklicani, da postavljeno teoretično izhodišče (ki ga pa je pisec v praksi že preizkusil) potrdijo, omilijo ali ovržejo. To pa bi smeli napraviti samo z istimi ali podobnimi sredstvi, kot jih je uporabil pisec. Vsakršen drug pristop bi bil nepošten in nepravilen in bi lahko pomenil le boj z osebó, ki dano stališče zagovarja, v resnici pa mora in sme iti le za boj proti stališču.

V osrednjem, četrtem poglavju so opisane metode skupinskega družinskega zdravljenja, vzgoje in prevzgoje alkoholikov ob delu. Pisec zatrjuje, da prihod alkoholika v ambulanto še ne pomeni, da se je resnično pripravljen za vedno odreči alkoholu. Med stališči pisca velja še posebej omeniti njegovo nasprotovanje, da bi zdravljeni alkoholik zidal počitniško hišico (str. 267), ker načelno nasprotuje vsaki obliki pridobitništva. Pisec se na tem mestu sklicuje na Frommovo izhodišče, da "se vikendaštvo uvršča v družbeno strukturiran defekt", ker se z zidanjem hiše ljudje odtujujejo od kulture, izobraževanja, narave in graditve medosebnih odnosov. Postavlja se nam vprašanje, ali naj piščevemu stališču do graditve vikenda pritrdimo ali naj ga zavrremo. Morda bo bralec, ki že ima ali zida počitniško hišo,

Iznenih alkoholikov pokavala kot zelo koristna: ljudje so njih-

jezen na pisca, drugi, ki je nima in je nikoli ne bo imel, bodisi zato, ker tega ne more doseči ali pa nima za kaj takega niti želje niti potrebe, pa bo piscu pritrdil. V naših pogojih zidanje počitniške hišice za večino ljudi zanesljivo predstavlja sorazmerno velik živčni in telesni napor, zlasti zaradi težav pri nabavi dokumentacije in materiala. Malo verjetno je tudi, da bi se hkrati z rastjo zidov počitniške hišice, utrjevala čustvena povezanost med zakoncema in med starši in otroki. Morda pa dvodnevni odmik zakoncev in cele družine iz mesta med zakonci le poveča medsebojne čustvene vezi in spolno poželenje, da se ti vračajo konec vikenda v mesta sproščeni in bolj pripravljeni za delo, ki jih čaka.

V petem poglavju so opisani položaj in doživljanja zdravljenec in njihovih partnerjev v raznih stopnjah skupinskega družinskega zdravljenja ob delu. Tu so podani nekateri rezultati opravljenih raziskav s tega področja. V tem poglavju so še prispevki drugih sodelavcev. Zlasti zanimiv je prikaz podatkov o tem, kako zdravljenec in njihovi svojci doživljajo terapevtsko skupino v raznih stopnjah zdravljenja (Makarovič). Na vprašanje, kakšnega terapevta si zdravljenec in svojci želijo, so odgovorili, naj bo strog, odločen, zahteven, dosleden, vztrajen itd. Te zahteve po odločnosti terapevta presenečajo, če vemo, da jih vodi v skupini terapevt (dr. Rugelj), ki slovi po svoji "legendarni robotosti" (str. 522).

V šestem poglavju je opisana metoda vrednotenja rezultatov zdravljenja in rehabilitacije alkoholikov. Pisec poleg splošnih problemov vrednotenja rezultatov zdravljenja alkoholikov opisuje različna vprašanja v zvezi z abstinenco, na koncu pa se vrača k vprašanju, kdo je lahko terapevt. Pri tem trdno zagovarja stališče, "da ne bi smeli brez ustrezne izobrazbe nikomur dovoliti, da šari po ljudeh ... in da bi zato moral na izpitu družinski terapevt dokazati, da zna delati z ljudmi" (str. 647). Takega stališča ni mogoče sprejeti brez pridržkov, saj je očitno,

da mora vsakdo enkrat začeti delati na svojem poklicnem področju in da lahko postane "strokovnjak" šele po daljšem času praktičnega dela in usklajevanja teoretičnega znanja s praktičnimi izkušnjami. Kdaj kdo doseže svoj strokovni vrh, pa je zelo različno. Poleg tega so možnosti za dokazovanje, da kdo zna delati z ljudmi, vedno omejene.

V sklepnem poglavju se pisec ukvarja s smermi razvoja in izpopolnjevanja modela zdravljenja, vzgoje in prevzgoje alkoholikov in njihovih partnerjev. Pri tem poudarja zlasti to (str. 668), da bo treba iskati nove načine in priložnosti za ustvarjanje prijateljstva med člani klubov zdravljenih alkoholikov, in postavlja cilje tega prijateljstva. Toda moč terapije, bi se po našem mnenju, morala pokazati prav v tem, da bi zdravljenе alkoholike usposobili, da bi znali enakopravno in enakovredno živeti z vsemi ostalimi ljudmi, ki niso bili alkoholiki in niso abstinenti.

Sklepno mnenje: Knjiga, ki je pred nami, je vsekakor velik napredek v primerjavi s prejšnjimi knjigami istega pisca. Daje poglobljen vpogled v problematiko nastajanja alkoholizma in v metode zdravljenja alkoholikov. Poleg tega je opazno, da je pisec nekatera svoja prejšnja stališča že omilil v njihovi ostrini in jih postavlja bolj življenjsko in praktično sprejemljivo. Kljub temu pa je tudi v tej knjigi še nekaj stališč, ki so preostra in prezahtevna za razvoj strokovnih metod in njihovih izvajalcev. Kot že v ocenah prejšnjih knjig tudi ob tej knjigi ne moremo mimo ugotovitve, da je knjiga pisana razumljivo in da za vsako napisano besedo vidimo in čutimo piščevo osebnost, njegovo trdno prepričanje, da je samo tako res, kot je zapisano, in da je mogoče vse, kar zahteva od zdravljenčev in od terapevtov, tudi v praksi preizkusiti in celo doseči. Res pa je tudi, da opisuje samo svojo prakso in svoje delo in to delo vrednoti sam ali pa s pomočjo zdravljenčev, ki so šli skozi njegove roke.

Knjigo priporočamo vsem, ki se želijo globlje seznaniti z zdravljenjem alkoholizma in bolnih odnosov v družini, zlasti dobrodošla in že kar prepotrebna pa je za socialne delavce in vse, ki se v socialnem skrbstvu ukvarjajo na tak ali drugačen način tudi z vprašanji alkoholizma.

Franci Brinc